

Ο κύκλος της ευθύνης

[Ανδρικές Άμυνες, vol. 2, μέρος γ']

Ο δεύτερος κύκλος τοποθετήσεων στη συνέλευση του London's Pro-feminist Men's Group ήταν αυτός «της ευθύνης». Όπως κάθε αντίστοιχη ομάδα αυτοσυνείδησης στο παρελθόν, έτοι και το LPMG επικέντρων τις προσπάθειες του στην αλλαγή του 'ανδρικού χαρακτήρα' των μελών του. Τι σημαίνει αυτό; Μια ομάδα αυτοσυνείδησης δεν είναι απλά μια ομάδα απέρμονων συζητήσεων και έκθεσης βιωμάτων. Υπάρχει ο πρακτικός στόχος τα άτομα να αλλάξουν μέσα από τη διαδικασία της συνέλευσης.

Χάρη στις προσωπικότητες αυτών που ξεκίνησαν την ομάδα, δεν κυριαρχούσε μια χαλαρότητα αλλά ειδικά «ο κύκλος της ευθύνης» αποκτούσε το νόημα μιας από τις πιο σοβαρές διαδικασίες μας. Το ότι υπήρχε καν ο κύκλος της ευθύνης προδίδει εξάλλου την αντίληψη πως η συμμετοχή στην ομάδα αυτή δεν αποτελούσε κάποιου είδους «αύλη κάθαρος» από την οποία έπειτα έργαινες «φεμινιστής», «καλός άνδρας» ή κάτι τέτοιο. Η πατριαρχία αναλυτικά γινόταν κατανοητή σαν ένα δομικό πρόβλημα. Η συμμετοχή ήταν αντίσταση στις σεξιστικές σχέσεις και αναπαραστάσεις, αντίστοιχα, γινόταν κατανοητή σαν μια δυναμική διαδικασία απέναντι στην οποία δεν αντιπαρατίθεσαι μια και έξω. Υπήρχαν πισωγυρίσματα και μικρές 'νίκες', η ικανοποίηση πως 'κάτι κάνουμε' και έπειτα ίσως η απογοήτευση, όλα αυτά σε ένα αδιάκοπο εικρέμές. Το νόημα του κύκλου της ευθύνης ήταν όχι το 'αυτοματίγωμα' ή το επιτυχής επιτέλεση κάποιου 'μετανοημένου ανδρισμού' αλλά η συζήτηση όσο το δυνατόν πιο σοβαρών θεμάτων που μπλέκονταν με τον χαρακτήρα μας και ακουμπούσαν πάνω στην έμφυλη, πατριαρχική διαπαιδαγώγησή μας, ή ζωή μας γενικά, ως ανδρών. Καθώς η έμφυλη ταυτότητα είναι τόσο άρρηπτα δεμένη με το είναι του καθενός, όσο σχεδόν είναι δεμένο το να πίνει κανείς νερό για με την επιβίωσή του, είναι αυτονότο πως δεν ήταν πάντα εύκολη διδικασία να καταλάβει κανείς καν ποια από αυτά που έκανε ή έλεγε συνιστούσαν μέρος μιας πατριαρχικής κουλτούρας. Μπούσουλας πολύ συχνά σε αυτές τις συζητήσεις ήταν το τι είχε επισημανθεί από κάποια γυναίκα από το στένο περιβάλλον του συντρόφου που κάθε φορά μιλούσε. Επιπλέον, το νόημα ακριβώς της ομάδας ήταν να συζητάμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτά που διηγούμασταν ή μας είχαν επισημανθεί, αποτελούσαν κοινές εμπειρίες μας και άρα αναγγωρισμένα από κοινού βιώματα της συμμετοχής μας σε αυτή την κουλτούρα. Συχνότερα βέβαια, το τι διηγούνταν κανείς σε αυτό τον κύκλο είχε να κάνει με 'κλασικές' εκφράσεις μιας ανδρικής κουλτούρας...

Κάποιες φορές οι ιστορίες έμοιαζαν αιστείς ή επιφανειακές: πόσο πρέπει άραγε ένας συνειδητοποιημένος αύντροφος να παλέψει με τον εαυτό του για να πλύνει κανένα πάτο; Άλλες φορές οι τοποθετήσεις πηγάδινες πιο βαθιά, όταν συνειδητοποιούσε κανείς πως η σεξουαλική του απόλαυση εξαρτιόταν αποκλειστικά από τους σεξιστικούς διαχωρισμούς, τα πατριαρχικά σχήματα στα οποία ασκούσε κριτική κατά τα άλλα, όπως τη σεξουαλική αντικειμενοποίηση των γυναικών μέσω του πορνογραφικού βλέμματος.

Τι γινόταν πρακτικά στον κύκλο της ευθύνης μετά από την κατάθεση μιας τέτοιας εμπειρίας; Ο σύντροφος έπειτα σιωπούσε και ακολουθούσαν ερωτήσεις από τους υπόλοιπους. Ο σύντροφος δεσμευόταν ότι θα «δούλευε» την τάξη ή τη δείνα συμπεριφορά. Προφανώς απαιτούταν μια επιλικρίνεια και μια δέσμευση απέναντι στην ομάδα, η οποία ομάδα μπορούσε να γίνει πιεστική στις ερωτήσεις της ή τις παρατηρήσεις της. Η διαδικασία σταματούσε εδώ να έχει κοινά με τις ψυχοθεραπευτικές συνεδρίες. Η δέσμευση στα συντρόφων, η θέλση για έμπρακτη αλλαγή στάσης του καθενός μας, και η απαίτηση για δέσμευση από τους υπόλοιπους, απέρρεε από την κοινή πεποίθηση εξάλλου πως η 'ανδρική εμπειρία', πέρα από προνομιούχα συνθήκη σε μια πατριαρχική κοινωνία, αποτελεί ταυτόχρονα ένα ασφυκτικό σύστημα εξουσίας, αυστηρά περιφρουρημένο, καταπιεστικό όχι μόνο για τις συντρόφισες μας αλλά και για ειμάς τους ίδιους, έτσοι κι αν είναι σε διαφορετικό βαθμό. Ένα σημείο στο οποίο δινόταν βάρος σε αυτό το πλαίσιο ήταν να ερχόμαστε σε επαφή με τα συναισθήματά μας, ένα πεδίο από το οποίο το φόρεμα της ανδρικής πανοπλίας μας απέκλειε. Είχαμε εντοπίσει μια προνομιακή σχέση όλοι μας με τον θυμό ή την οργή, σε αντίθεση με τα άλλα συναισθήματα. Έτοι, ανοίγαμε τις συζητήσεις πια ή σκεπτόμασταν με άλλους όρους από αυτούς που είχαμε συνηθίσει. Στο μέτρο που οι εμπειρίες μας αφορούσαν στην καθημερινότητά μας, δεσμευόμασταν να αρχίσουμε να δοκιμάζουμε άλλα πράγματα, στάσεις και συμπεριφορές. Στο μέτρο που κάτι ήταν πιο βαθύ ή πιο έκτακτο σαν συμπεριφορά, π.χ. το ξέσπασμα μιας βίαιης συμπεριφοράς, εμφανίζοταν αυτονότα περισσότερη δυσκολία αντιμετώπισης. Οι ερωτήσεις των υπολοίπων μπορούσαν να είναι εξαντλητικά διερευνητικές, ωστόσο, και να εκθέτουν το πόσο βολεύεται ο καθένας μας μέσα στα προνόμια του ή στο στάτους εξουσίας που του αποδίδεται μόνο και μόνο επειδή έχει 'οριστεί' από τη γέννησή του ως 'άνδρας'.

Με πολλά επιχειρήματα θα μπορούσε να εναντιωθεί κάποιος/κάποια σε αυτή τη διαδικασία, πόσο ειλικρινής, πόσο αποτελεσματική ή πόσο σωστή ήταν ως πολιτική διαδικασία. Αυτό, όμως, που την έκανε να αποκτά την ιδιαιτερή της αξία ήταν το εξής: αποκτούσε μια πρακτική διάσταση που μας έκανε να μην αρκούμαστε στο μπλο-μπλα. Επιπλέον, ακόμη σημαντικότερο ίσως, η έκθεση των βιωμάτων δεν κατέληγε ούτε σε ένα αόριστο ενοχικό συναίσθημα ούτε σε μια συνθήκη που απαιτούσε απλά από τους υπόλοιπους να συμπάσχουν μαζί σου, να σοκάρονται, ή να κατανοούν. Μετά την έκθεση των βιωμάτων, όπως σε κάθε πολιτικό χαρακτήρα ομάδα, αυτοσυνείδοσης ή μη, θα έπρεπε να ακολουθήσει η επεξεργασία τους. Άλλιώς τα λεγόμενα βιώματα έστεκαν εκεί, ως έωλες εμπειρίες για τις οποίες θα μπορούσαν να υπάρχουν υπονοούμενα, σιωπηρές παραδοχές κάτι μη επαρκώς επεξεργασμένου, αισθάνεται γεγονότα στο αχανές σύμπαν βιωμάτων ύποκειμένου. Τα βιώματα εν τέλει ήταν άχρονα για την πολιτική διαδικασία δίχως την επεξεργασία τους, στόχος της οποίας ήταν το πολιτικό ξεπέρασμα όσων μας καθήλωναν σε μια ορισμένη θέση έμφυλης τοποθέτησης, κυριαρχικής ή θυματικής. Ο κύκλος της ευθύνης με αυτή την έννοια αποτελούσε μία από τις πιο βαθιά πολιτικές στιγμές της διαδικασίας. Η ευθύνη, εξάλλου, σηματοδοτεί τη συνέπεια με την οποία ασχολείται κανείς/καιμί με κάτι και φέρνει στην επιφάνεια το κομβικό ζήτημα του ποιος λογοδοτεί για τις όποιες πράξεις, το ποιος φέρει την ευθύνη και που λογοδοτεί για την όποια ενέργεια του. Κάτι τέτοιο προσπαθούσαμε να στήσουμε στο L.P.M.G.

Ταυτόχρονα, βέβαια, θυμόμασταν που και που ότι οι ομάδες αυτοσυνείδοσης είναι αποτέλεσμα κινηματικών διαδικασιών των δεκαετιών του '60 και του '70 οπότε και επί τάπιτος μπαίνει το ζήτημα της ατομικής απελευθέρωσης, της ατομικής χειραφέτησης και αυτονομίας έναντι των 'μετ-επαναστατικών' υποσχέσεων για την κοινωνική αλλαγή. Στην κοινωνική-πολιτική πραγματικότητα της Αγγλίας του 2010 αυτός ο στόχος είχε μείνει τελείως απογυμνωμένος από οποιαδήποτε ελπίδα κοινωνικής χειραφέτησης και ασύνδετος από ευρύτερες κινηματικές προοπτικές.

Αντίστοιχα, λοιπόν, αυτή η δουλειά ενδοσκόπησης, παρόλο που δεν στερούταν έντασης και πάθους, μεγάλης σημασίας για εμάς, έχανε την αίγλη της μέσα στην μοναχά της εμπειρίας της επικράτησης ενός εκκωφαντικού κλίματος πατριαρχικής βίας που δεν συναντά παρά μικρές και αποσπασματικές αντιστάσεις, στο επίπεδο των ανδρών του κινήματος δε, ελάχιστες. Η αισθάνεση των μιωάν μελών της ομάδας με την ευρύτερη αριστερά και άλλα πεδία ανταγωνισμού (π.χ. στο αντιφασιστικό) ήταν εντελώς μακρινή έως ανύπαρκτη. Οι ομάδες ανδρών, από την άλλη, που φτιάχνονταν η μία μετά την άλλη στην Αγγλία δεν ενδιαφέρονταν για να πολεμήσουν την πατριαρχία αλλά είχαν φτιαχτεί κυρίως για να την ενισχύουν. Επρόκειται για ομάδες τύπου fathers' rights και άλλες τέτοιες συσπειρώσεις ανδρισμάτων που έβγαζαν λόγο δημόσια για το πόσο ο γυναίκες «έχουν πάρει το πάνω χέρι» σε όλους τους τομείς, επιτίθεντο στην 'πολιτική ορθότητα' και στην ουσία οικειοποιούνταν μια αντιδραστική πολιτική της ταυτότητας, τη ριπορική υπεράσπισης της... κυριαρχης, βέβαια, ανδρικής ταυτότητας. Μέσα σε αυτό το κλίμα νομίζω ότι καταλαβαίναμε πόσο ελάχιστες και αυστηρά προσωπικού ορίζοντα ήταν οι συζητήσεις μας και οι αλλαγές που επιδιώκαμε πάνω μας μέσα στην κιβωτό του L.P.M.G. Το πρόβλημα δεν ήταν ακριβώς ότι «δεν υπήρχε κίνημα» με το οποίο να επικοινωνούνται οι ιδέες μας αλλά ότι οι ιδέες μας, ιδέες μιας άλλης εποχής, δεν ήταν γειωμένες μπροστά στην πολιτική συγκυρία που είχαμε μπροστά μας, μια συγκυρία πιο περιπλοκή, πιο σύγχρονη, ο πρακτικός ορίζοντας της οποίας μας έβαλε νέων ειδών προβλήματα όταν ήταν η ομάδα έπρεπε να κάνει βήματα έξω από το δωμάτιο των συνελεύσεων.

(συνεχίζεται...)